

CREATIVITY IN FUNCTION OF REGIONAL DEVELOPMENT

KREATIVNOST U FUNKCIJI REGIONALNOG RAZVOJA

SOSTAR, Marko; CAJLAN, Ana & KOZIC, Matea

Abstract: *The main role of EU funds is to reduce regional disparities among the countries and regions within the specific country by increasing employability and personal income of inhabitants. This work analyze the role of creativity in preparation of "good projects" in order encourage regional development. Research demonstrates the creativity attitudes of potential EU funds beneficiaries and consultants.*

Key words: *Regional development, EU funds, Creativity*

Sažetak: *Glavna uloga EU fondova je smanjenje regionalnih nejednakosti između zemalja i regija kao i unutar pojedine zemlje povećanjem zapošljivosti i povećanjem osobnog dohotka stanovnika. Ovaj rad analizira ulogu kreativnosti u pripremi „dobrih projekata“ kako bi se potaknuo regionalni razvoj. Istraživanje pokazuje stavove potencijalnih korisnika EU fondova i konzultanata o važnosti kreativnosti.*

Ključne riječi: *Regionalni razvoj, EU fondovi, kreativnost*

Authors' data: Marko, Šostar, PhD, City of Pozega, Trg Sv. Trojstva 1, Pozega, marko.sostar.hr@gmail.com; Ana, Cajlan, Polytechnic in Pozega, Vukovarska 17, Pozega, acajlan@vup.hr, Matea, Kožić, Polytechnic in Pozega, Vukovarska 17, Pozega, mateabuuco@hotmail.com

1. Uvod

Regionalne razlike koje se pojavljuju uslijed neujednačenog ekonomskog rasta imaju izravni utjecaj na zaostajanje određenih zemalja u razvoju a s druge strane na pojavljivanje sve većih regionalnih nejednakosti unutar zemalja. Cilj je regionalne politike pokrenuti ekonomske procese u slabije razvijenim regijama s ciljem postizanja ukupnog održivog gospodarskog razvoja regije. Europska unija provodi regionalnu politiku za unaprjeđenje ekonomske i socijalne kohezije sa krajnjim ciljem smanjivanja razvojnih razlika regija. Kako bi se potaknuo regionalni razvoj pojedine zemlje, EU osigurava značajna financijska sredstva za financiranje projekata u zemljama korisnicama fondova EU.

Fondovi Europske unije kao dostupni izvor financiranja različitih projektnih ideja, kao čimbenik koji ima potencijal koji može doprinijeti lokalnom, regionalnom i nacionalnom socio-ekonomskom razvoju, su sve prisutnija tema rasprava u stručnim i znanstvenim krugovima. Dionici koji se svakodnevno bave poslovima pripreme i provedbe projekata koji se financiraju putem fondova EU su uglavnom usmjereni na jedan jedini cilj koji je vrlo jasno definiran, a to je ostvariti što je moguće više sredstava, kroz što je moguće više projekata. Neke zemlje su izuzetno uspješne u realizaciji velikoga broja projekata kroz financiranje iz fondova EU. Prilikom ulaska u određeni projekt bitno je donijeti odluku koji projekt odabrati. Da bi odlučivanje bilo što kvalitetnije potrebno je spoznati potrebu za donošenjem odluke i biti svjestan vremenskog ograničenja koje postoji pri odlučivanju. Odabir najuspješnijeg modela apsorpcije sredstava iz EU fondova svakako je temelj za povećanje ekonomskih aktivnosti i na kraju regionalnog razvoja zemalja. Kreativnost je bitna od strane konzultanata i osoba koje se bave pripremom projekata ali i potencijalnih prijavitelja projekata. Ona pokazuje smjer kretanja kao i razradu aktivnosti na inovativan način čime se postiže dodana vrijednost u projektima. Cilj kreativnih projekata je dvojaka, ostvarenje željenih rezultata ali i viša razina konkurentnosti prilikom ocjenjivanja projektnih prijava. Kreativni projekti su u funkciji značajnog poticanja regionalnog razvoja te je kao takva ključ projektnog planiranja.

2. Pojmovno određenje regionalnog razvoja

Regionalni razvoj predstavlja pokretanje ekonomskih procesa i poticanje korištenja resursa u slabije razvijenim regijama s ciljem postizanja ukupnog održivog gospodarskog razvoja regije, u skladu s vrijednostima i očekivanjima poduzetništva, građana i posjetitelja. Regionalni razvoj govori o geografskom blagostanju i njegovoj evoluciji. Igrao je središnju ulogu u disciplinama kao što je ekonomija geografskog područja, regionalnoj ekonomiji, regionalnoj znanosti i gospodarskoj teoriji rasta. Koncept nije statičan u stvarnosti, ali se odnosi na složene prostorno-vremenske dinamike regija. [1] Regionalni razvitak je objektivan proces društveno-gospodarskih promjena u strukturi regija i njihovom odnosu prema drugim regijama. Politika regionalnog razvoja kojom se utječe na kretanje tog procesa obuhvaća izgradnju i određivanje koncepcija, strategija, ciljeva, zadataka i tekućih mjera gospodarske

politike i njihovo ostvarivanje na različitim teritorijalnim razinama. Ona se temelji na kompatibilnosti regionalne, sektorske i globalne politike. Regionalna gospodarska politika pridonosi porastu blagostanja regije i države u cjelini. Obilježava je sustav koherentnih odnosa koji usmjeravaju regionalni razvoj na osnovi valorizacije regionalnih gospodarskih resursa i stimuliraju razvojne procese i unaprjeđenje gospodarske regije. [2]

Definicija koju nudi Ponikowski naglašava granicu u odnosu između regija i njihovog okruženja. Takav pristup proizlazi iz administrativne podjele koja igra veliku ulogu u načinu shvaćanja regionalne pojave, koja može pridonijeti koncentraciji ili umjetno smanjiti stvarni intenzitet obje pojave. [3] Regije su neodoljiv element regionalnog aspekta ekonomsko-društvenog razvoja. [4] Regije su ključna dimenzija razvojnog procesa kako u razvijenim, tako i u manje razvijenim dijelovima svijeta. [5] Može se reći kako je regija teritorij u kojem se uzajamno prepliću socijalni, ekonomski i geografski faktori koji se mogu u toj međuzavisnosti procjenjivati. [6] Glavni ciljevi regionalne politike su povećanje učinkovitosti nacionalnog gospodarstva i uravnoteženost razvoja pojedinih područja. [7]

Postoji diferencijalna razlika između pojma regionalizacija i pojma regionalizma koji se često pogrešno tumače. Regionalizam je nastojanje pojedinih dijelova nacionalnih prostora (regija) da postigne veću samostalnost u odnosu na centralnu vlast. On kao proces potiče veći stupanj ekonomske decentralizacije gospodarstva. [8] Regionalizam je proces stvaranja ili jačanja regije, najizraženiji kroz kulturna i društvena obilježja koja se koriste za identifikaciju i jačanje regija. Regionalizam je politička manifestacija identiteta regije. [9]

3. Izazovi regionalnog razvoja u suvremenom okruženju

Različita razina gospodarskog razvoja očituje se u nejednakostima pojedinih regija, koje su uvjetovane mnogim uzrocima. Te nejednakosti izražavaju se i u mnogobrojnim nejednakostima između ljudi. Najopćenitiji njihov oblik su društvene nejednakosti koje se javljaju u području proizvodnje i reprodukcije, zatim u području dominacije, podjele rada, te društvene raspodjele civilizacijskih dobara i tekovina te kulturnih vrijednosti. [10] U društvenim djelatnostima posebno su izražene ekonomske nejednakosti koje se mogu odrediti kao veća, sistemska i strukturna iskrivljenja koji nastaju u raspolaganju izvorima (resursima), u raspodjeli dohotka i društvenog proizvoda u odnosu na količinu i intenzitet upotrebljivanih činitelja proizvodnje. [11]

Ekonomске nejednakosti posljedica su različitog utjecaja ljudi koji posjeduju različite razine znanja, talenta i sposobnosti, raznolikosti prirodnih resursa, gospodarske strukture, klimatskih i drugih uvjeta. Uz to su važni izvori nejednakosti su nejednaka proizvodnost rada, različite sposobnosti u znanju, tradiciji i kulturi, prelijevanje dobiti mjerama ekonomske politike, tehnološki napredak kao dinamični faktor, količina i kvaliteta informacija, tržišni sustav koji povećava razlike u uspješnosti poslovanja, a smanjuje nejednakosti koje proizlaze iz drugih uvjeta i monopolno ponašanje ključnih djelatnosti u regijama. [12]

Regije trebaju četiri bitna sastojka da bi stekle konkurentsku prednost u globalnoj ekonomiji: strategiju, upravljanje, inovacije i poduzetništvo. Ove četiri forme tvore sustav samojačanja usmjeren na proizvodnju prosperiteta regije. Regije se suočavaju s dva glavna izazova u definiranju strategije. Prvi je opći nedostatak znanja i alata za identifikaciju svoje konkurentske prednosti. Drugi je nestašica alata koji pružaju analitičke uvide u konkurentske prednosti regije. [13]

Uobičajeno se smatra da postoji "regionalni problem" kada neka regija odstupa od "nacionalnog prosjeka" u nekim važnim pitanjima kao što su visoka i trajna nezaposlenost, niska razina i spor, rast BDP-a per capita, visok stupanj ovisnosti o uskoj industrijskoj bazi, nagli pad proizvodnje, neodgovarajuća opremljenost infrastrukturom, velike migracije izvan regije. [14] Uloga države u regionalnom razvoju je vrlo značajna, posebice kada govorimo o regionalnom planiranju i usmjeravanju. Usmjeravanje regionalnog razvoja radi optimalizacije razvoja na područjima regionalnih jedinica i optimalizacije razvoja u cjelini, obuhvaća slijedeće elemente: sustav regionalnog planiranja, provedbu regionalizacije, određivanje općih kriterija i načela za razmjestaj proizvodnih snaga, sustav usmjeravanja razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja, usmjeravanja razvoja gradova. [4] Osnovni ciljevi regionalne politike su smanjenje nezaposlenosti su smanjenje nezaposlenosti u nerazvijenim regijama što se postiže pomažući određene javne investicije u tim regijama, te samostalni i autonomni regionalni razvitak ostalih regija kojima se također osigurava određena pomoć. [15] Danas je sazrelo vrijeme da se preispitaju regionalne razvojne teorije, strategije i pristupi. Vladini programi regionalnog razvoja često predlažu suprotne učinke koji usporavaju rast regionalnih zavisnosti. [16]

4. Modeli regionalne politike Europske Unije

Regionalna politika Europske unije osmišljena je radi smanjenja privrednih i socijalnih razlika između država članica Unije pomaganjem regionalnog razvoja. Zbog toga, kad se govori o regionalnoj politici Europske unije, treba imati na umu da nije riječ samo o regionalnom razvoju u užem smislu te riječi, nego o nastojanju da se postigne povezivanje na nivou Europske unije smanjivanjem postojećih razlika u nivou razvoja između njenih regija. Iako postoji razlika između regionalne politike Europske unije i nacionalnih regionalnih politika, regionalna politika Europske unije je omogućila prepoznavanje regionalnih dimenzija od strane nacionalnih institucija, učinivši time regiju nekom vrstom zajedničke institucionalne referentne točke, usprkos činjenici da zajednički europski koncept „regija“ i dalje ne postoji. [17]

Prema Europskoj strategiji „Europa 2020“ predviđaju se tri moguća scenarija. [18] Prvi scenarij prikazuje kako Europi uspijeva potpuni povratak na raniji put rasta te porasta te porast potencijala da napravi korak dalje. Drugi scenarij prikazuje da je Europa pretrpjela trajan gubitak bogatstva i počela rast te uništene osnove. Treći scenarij pokazuje kako je Europa pretrpjela trajan gubitak bogatstva i potencijal za budući rast. EU fondovi predstavljaju jedan od glavnih kotača regionalnog razvoja

pojedine regije. Mogućnost regije da se prilagodi zahtjevima konkurencije ovisi o njenom razvoju i prosperitetu njenih stanovnika. Kvalitetne ideje pretočene u kvalitetne projekte preduvjet su apsorpcije sredstava iz EU fondova u svrhu održivog regionalnog razvoja. Ono što bi trebao biti cilj svake regije, institucije, udruge pa i svakog dionika-korisnika sredstava, bi trebao biti priprema i provedba kvalitetnih projekata. Kvaliteta projekta se može mjeriti po nekoliko kriterija, pa će kvalitetan projekt imati veći broj krajnjih korisnika i veću korist će imati svaki od korisnika. Kvalitetan projekt će imati veću dodanu vrijednost, značajnije će doprinijeti sredini u kojoj se provodi te će takav projekt više doprinijeti kvaliteti ili unapređenju kvalitete socio-ekonomskog stanja sredine u kojoj se implementira. Prisustvo kvalitetnih projekata, ne znači da nema loših projekata koji se financiraju i provode na nekom području. Naprotiv, ponekad se uslijed ostvarenog financiranja za neki konkretan projekt, oslobađaju sredstva za neki drugi, manje konkretan ili manje opravdan projekt.

Regionalna politika EU ima za cilj konkretne rezultate, koji jačaju ekonomsku i socijalnu koheziju kako bi se premostile razlike u razvijenosti između regija. Uz pomoć regionalne politike EU, financiraju se projekti od kojih korist imaju regije, lokalne zajednice i građani. Projekti regionalnog ekonomskog razvoja, koji su usmjereni na opći društveni rast standarda stanovništva, realiziraju se u području razvoja regionalne prometne infrastrukture: putne, željezničke, aerodromske, poduzetništva i generiranja zaposlenosti, turizma, ruralnog razvoja i projekata iz područja upravljanja industrijskim zonama, tehnološkim parkovima i inovacijskim centrima. [19] Svoju regionalnu politiku EU provodi putem fondova za regionalni razvoj. Sufinanciranjem projekata u gore spomenutim područjima potiče se regionalni razvoj pojedine regije. Međutim, ne mora nužno značiti da više odobrenih sredstava iz EU fondova znači i veći regionalni razvoj. Iz tog razloga moramo mjeriti realne učinke i utjecaje privučenih sredstava na regionalni razvoj unutar pojedine zemlje korisnice fondova. U financijskoj perspektivi EU 2014.-2020. godine naglasak je na pametnom rastu čime se potiče znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo, na održivom razvoju čime će proizvodnja postati učinkovitija u iskorištavanju resursa uz istovremeno povećanje konkurentnosti i na rastu uključenosti kroz povećanje sudjelovanja na tržištu rada, stjecanjem vještina te borbom protiv siromaštva. Europska Unija putem svojih razvojnih programa potiče ujednačen razvoj zemalja i smanjenje razlika između razvijenih i nerazvijenih zemalja ali i unutar različitih regija unutar iste zemlje. Uspješnost svake od zemalja u privlačenju sredstava ovisi o kvalitetnim projektima koji se pripremaju na „nižim“ razinama dok krajnji uspjeh ovisi o njihovoj kvaliteti. Zemlje koje uspješno koriste sredstva EU potiče se povećanjem iznosa za financiranje projekata u idućoj financijskoj perspektivi što je dokaz poticanja na iskorištenje fondova koji su na raspolaganju.

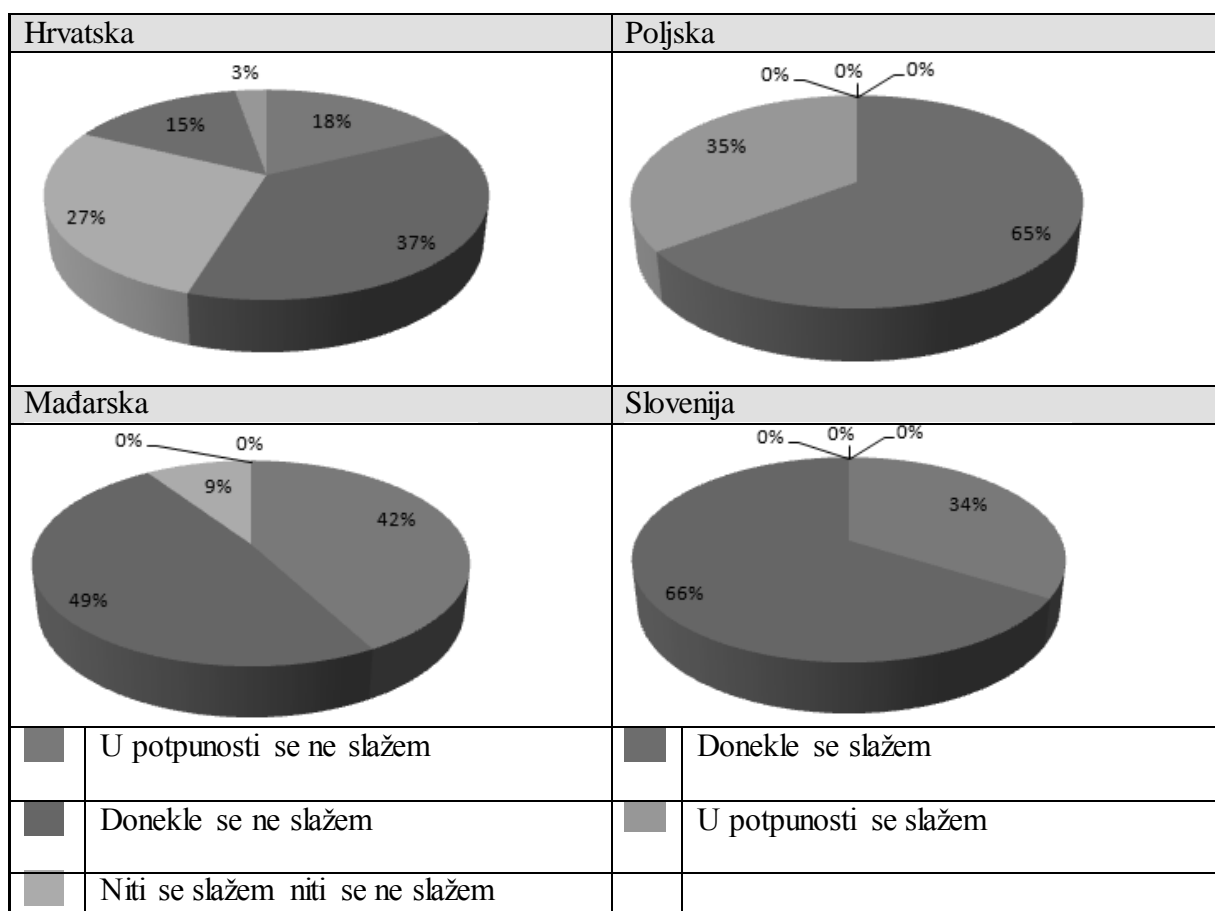
SASI model je rekurzivno simulacijski model socio-ekonomskog razvoja regija u Europi. Za svaku regiju, model predviđa dostupnost razvoja; BDP per capita i zaposlenost. Kohezijski indikatori također izražavaju utjecaj ulaganja u prometnu

infrastrukturu i poboljšanje prometnog sustava na konvergenciju socio-ekonomskog razvoja u regijama. [20]

5. Kreativnost u funkciji “dobrih projekata”

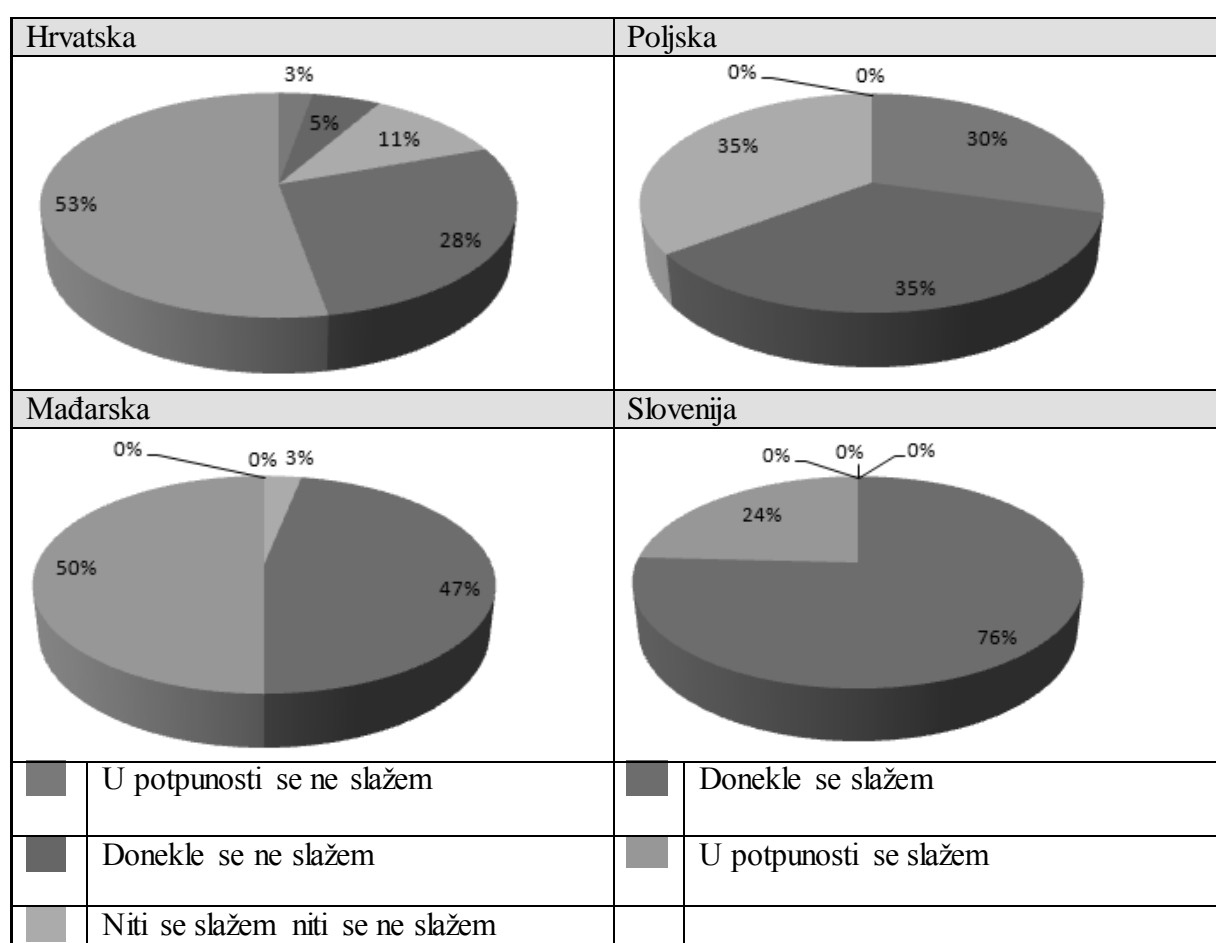
Postoji rasprava u literaturi dali raznolika i specijalizirana ekonomska sredina može ponuditi najbolje uvjete za kreativnost i inovativnost. Važni aspekti kreativnih regija, prema Andersson (1985.), uključuju fleksibilnost u pogledu socijalnih uvjeta, ekonomskih aktivnosti, ali također u pogledu planiranja korištenja zemljišta, spremnost da se prevladaju političke, jezične, kulturne i fizičke barijere i socio-kulturni milje označen velikom otvorenosti i atmosferi tolerancije. [21] Mnogo različitih čimbenika zajedno sudjeluje u kreativnoj sredini. Stvaralački proces može se promatrati kao oblik dinamičke sinergije.

Provedeno je istraživanje na 244 ispitanika putem upitnika. Svi ispitanici su zaposleni u institucijama koje se bave pripremom i provedbom projekata iz EU fondova ili rade kao savjetnici u pripremi dokumentacije za privlačenje sredstava iz EU fondova. Kako su to osobe koje posjeduju znanja, iskustva i stručnost u području pripreme i implementacije razvojnih projekata, isti su pozicionirani kao ključ regionalnog razvoja pojedine zemlje. Ispitanici su sudjelovali u istraživanju definirajući svoje iskustvene stavove gdje je spoznana njihova percepcija oko istraživane problematike.

Graf 1. Razina kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove je zadovoljavajuća

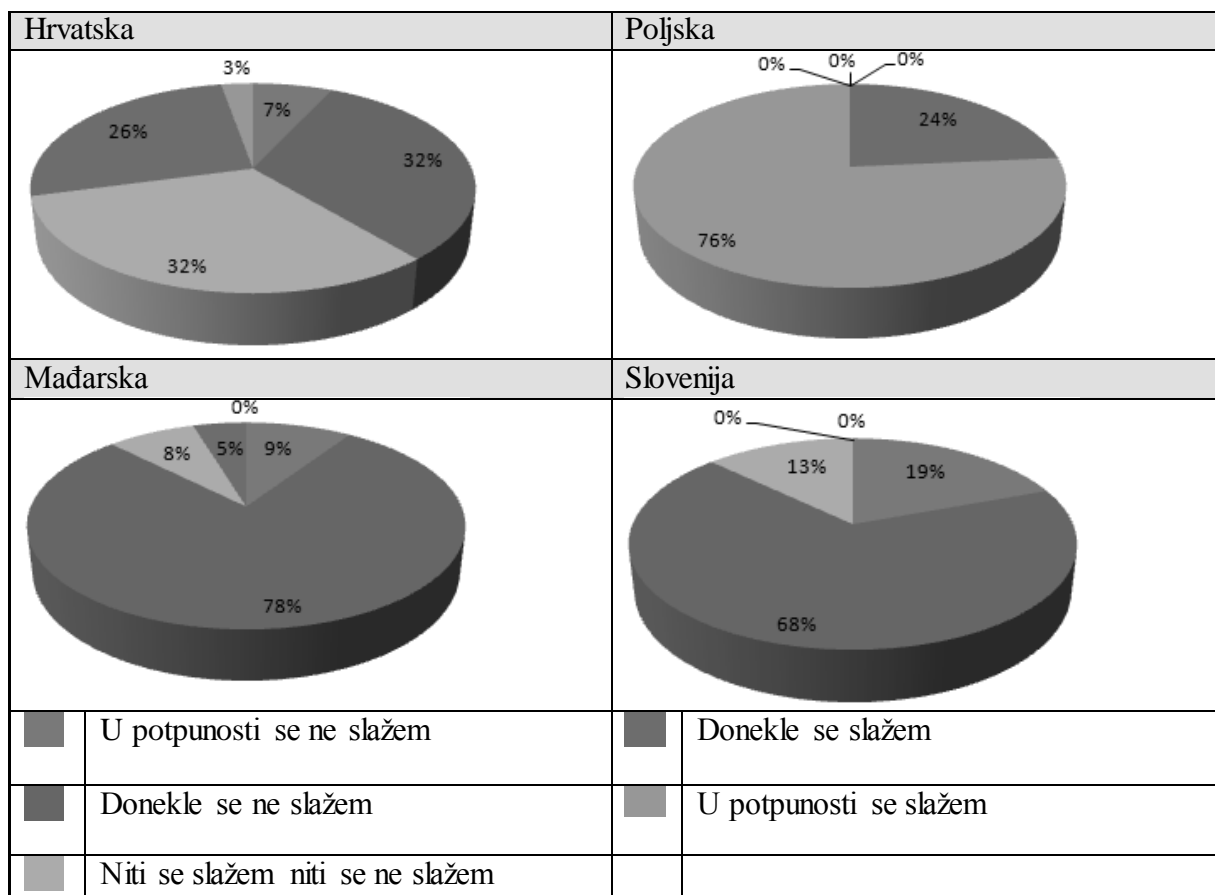
Graf 1. prikazuje tvrdnju da razina kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove je na zadovoljavajućoj razini u Hrvatskoj, Poljskoj, Mađarskoj i Sloveniji. Percepcija ispitanika u Poljskoj pokazuje da svi ispitanici u većoj ili manjoj mjeri smatraju da je razina zadovoljavajuća. Percepcija u ostalim zemljama je da većina ispitanika smatra da razina kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove nije na zadovoljavajućoj razini (u Hrvatskoj 55% ispitanika, u Mađarskoj 91% dok se sa tom tvrdnjom u Sloveniji slaže 100% ispitanika). Ispitivanje pokazuje kako je zadovoljavajuća razina kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata samo u Poljskoj. To je velikim dijelom iz razloga kvalitetne informiranosti gdje se potiče kreativnost pojedinaca za promišljanje o potencijalnom projektnom prijedlogu. Sama poveznica stupnja informiranosti i poticanja kreativnosti u Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji je daleko na nižoj razini.

Graf 2. Postoji potreba za poticanje kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove

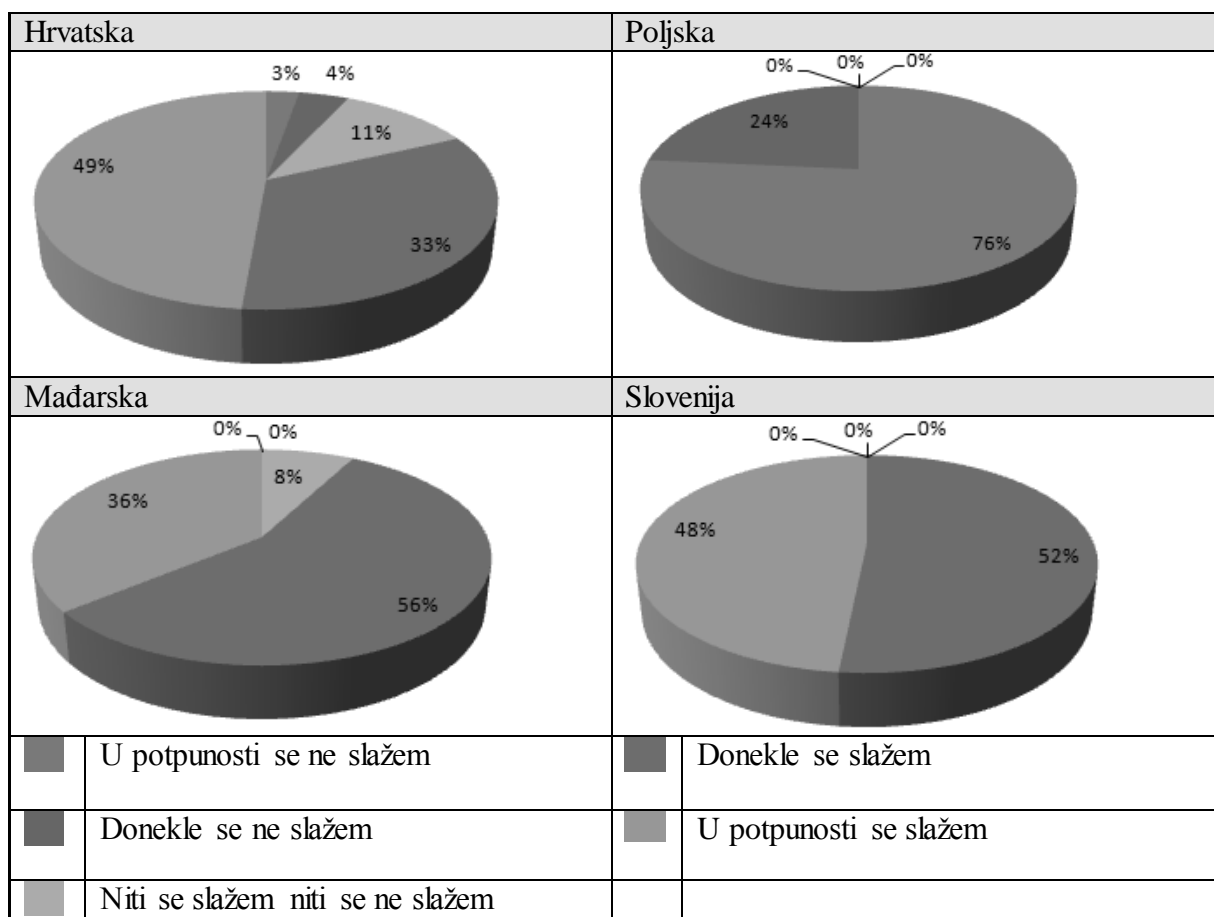
Graf 2. prikazuje tvrdnju da postoji potreba za poticanjem kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove u Hrvatskoj, Poljskoj, Mađarskoj i Sloveniji. Percepcija ispitanika u Poljskoj pokazuje da najviše njih smatra da ne postoji takva potreba u njihovoj zemlji (ukupno 65% ispitanika). Percepcija u ostalim zemljama je da se većina slaže sa tvrdnjom da postoji potreba za poticanjem kreativnosti potencijalnih prijavitelja projekata na EU fondove (u Hrvatskoj 81% ispitanika, u Mađarskoj 97% dok se sa tom tvrdnjom u Sloveniji slaže 100% ispitanika). U

Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji postoji potreba za povećanjem stupnja informiranja potencijalnih prijavitelja projekata što će u konačnici dovesti do podizanja kreativnosti istih te će povećanim brojem kvalitetnih projektnih ideja doći do većeg broja projekata i veće apsorpcije financijskih sredstava iz EU fondova.

Graf 3. Razina kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata za EU fondove je zadovoljavajuća

Graf 3. prikazuje tvrdnju da razina kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata na EU fondove je zadovoljavajuća u Hrvatskoj, Poljskoj, Mađarskoj i Sloveniji. Percepcija ispitanika u Poljskoj pokazuje da svi ispitanici u većoj ili manjoj mjeri smatraju da je razina zadovoljavajuća. Percepcija u ostalim zemljama je da većina ispitanika smatra da razina kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata na EU fondove nije na zadovoljavajućoj razini (u Hrvatskoj 39% ispitanika, u Mađarskoj 87% dok se sa tom tvrdnjom u Sloveniji slaže 87% ispitanika). U Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji osobe koje su zadužene za pripremu i provedbu projekata nisu u potpunosti informirani, kao što ne raspolažu sa dovoljno znanja i vještina. Bez toga nema niti kreativnosti. Međutim, kreativnost se treba poticati i sa podizanjem stupnja motivacije. To je u Poljskoj vrlo dobro regulirano a rezultat toga je visoka razina apsorpcije financijskih sredstava iz EU fondova.

Graf 4. Postoji potreba za poticanje kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata za EU fondove

Graf 4. prikazuje tvrdnju da postoji potreba za poticanje kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata za EU fondove u Hrvatskoj, Poljskoj, Mađarskoj i Sloveniji. Percepcija ispitanika u Poljskoj pokazuje da svi ispitanici u većoj ili manjoj mjeri smatraju da ne postoji takva potreba u njihovoj zemlji. Percepcija u ostalim zemljama je da se većina slaže sa tvrdnjom da postoji potreba za poticanje kreativnosti osoba koje sudjeluju u pripremi projekata za EU fondove (u Hrvatskoj 82% ispitanika, u Mađarskoj 92% dok se sa tom tvrdnjom u Sloveniji slaže 100% ispitanika). U Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji osobe koje su zadužene za pripremu i provedbu projekata nisu u potpunosti informirani, kao što ne raspolažu sa dovoljno znanja i vještina. Bez toga nema niti kreativnosti. Međutim, kreativnost se treba poticati i sa podizanjem stupnja motivacije. To je u Poljskoj vrlo dobro regulirano a rezultat toga je visoka razina apsorpcije finansijskih sredstava iz EU fondova.

6. Zaključak

Regionalna politika Europske unije osmišljena je radi smanjenja privrednih i socijalnih razlika između država članica Unije pomaganjem regionalnog razvoja. Svoju regionalnu politiku Europska unija provodi putem kohezijske politike. Sufinanciranjem projekata u područjima koja ona obuhvaća potiče se regionalni razvoj pojedine regije.

Ponekad nije dovoljno samo educirati osobe za pripremu i provedbu projekata iz EU fondova. Osobe koje se bave tim poslom moraju imati odgovarajući stupanj kreativnosti. Kada govorimo o kreativnosti, onda mislimo na proces dizajniranja projektnih prijedloga, težnja ka istraživanju i primjenjivanju postojećih znanja u fazi pripreme projekata. Nedovoljna kreativnost, može od kvalitetne projektne ideje napraviti prosječan projekt, dok kreativna osoba, od prosječne ideje može stvoriti kvalitetan projekt. Iz toga razloga, treba napraviti selekciju osoba koje odgovaraju profilu osoba koje imaju potencijal da budu uspješne u projektnom menadžmentu kako bi naglasak projekata bio stavljen, ne samo na količinu, nego i na kvalitetu. Kod pripreme i provedbe projekata financiranih iz EU fondova, bitno je raditi timski. Mnogi projekti zahtijevaju okupljanje svih dionika koji izravno ili neizravno imaju neki utjecaj na projekt ili će pak projekt imati izravni ili neizravni utjecaj na njih i njihovo okruženje. Potrebno je „skupiti mozgove“ i iznijeti najbolje moguće rješenje na zadovoljstvo svih dionika. Kod pripreme projekata, bitno je da partneri na projektu, uz prijavitelja, sudjeluju aktivno i da se njihove potrebe i resursi maksimalno iskoriste uključivanjem u sve procese primjene i provedbe projekata. Kako bi cijeli projekt funkcionirao kao cjelina, potrebno je raditi timski od početka do kraja provedbe projekta. Često takva timska suradnja dovodi do zajedničke suradnje istih partnera u budućnosti što je pokazatelj kvalitetnog i zadovoljavajućeg timskog rada.

7. Literatura

- [1] Nijkamp, P., Abreu, M. (2009): Regional Development Theory, PN218MA-EOLSS, pristup: 13.08.2012., dostupno na: <ftp://zappa.ubvu.vu.nl/20090029.pdf>
- [2] Bogunović, A. (1991): Regionalna ekonomika, Narodne novine, Zagreb, str. 119.
- [3] Ponikowski H. (2006): About Properties of Regional Phenomena Space. In: Local and Regional Economy in Theory and Practice. [In Polish] Red. D. Strahl. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1124. Wrocław, str. 194.
- [4] Kubović, B. (1974): Regionalna ekonomika, Informator, Zagreb, str. 57
- [5] Scott, A., Stroper, M. (2003): Regional Studies: Regions, Globalisation, Development, Carfax Publishing, Volume 37, Issue 6-7, str. 549.-578.
- [6] Šimunović, I. (1996): Grad u regiji ili regionalni grad, Logos, Split, str. 43
- [7] Armstrong, M., Taylor, J. (2000): Regional Economics and Policy, 3rd edition, Blackwell Publisher, str. 5.-12.
- [8] Ćučić, D., Jakšić, F. A., Nater, N. (2007): Uloga Parka Prirode „Kopački Rit“ u jačanju konkurentnosti i regionalnog prosperiteta Osječko-baranjske županije, Četvrta znanstvena konferencija „Znanje i konkurentnost“, Osijek
- [9] McCall, T. (2010): What do we mean by regional development, Institute for Regional Development, University of Tasmania, Cradle Coast, pristup: 07.09.2012., dostupno na: http://www.utas.edu.au/__data/assets/pdf_file/0006/61935/McCall,T.-2010,-What-is-Regional-Development.pdf
- [10] Vrcan, S. (1974): Društvene nejednakosti i moderno društvo, Školska knjiga, Zagreb, str. 18.

- [11] Ekonomski institut Zagreb (1988): *Koncepcija i mehanizmi politike strukturnog prilagođavanja*, Ekonomski institut, Zagreb, str. 13.
- [12] Šverko, M. (1995): *Upravljanje regionalnim razvojem*, Ekonomski fakultet Rijeka, Glosa d.o.o., Rijeka, str. 22.
- [13] Drabenstott, M. (2007): *Why is targeted regional economic development important in today's policy setting?*, RUPRI Center for regional competitiveness, University of Missouri-Columbia, pristup: 22.09.2012., dostupno na: <http://nercrd.psu.edu/TRED/DrabenstottChapter.pdf>
- [14] Griffiths, A., Wall, S. (1999): *Applied Economics*, Pearson Education, New York, str. 98.
- [15] Romus, P. (1974): *La politique regionale des etas unis*, Amerique de l'univestite de Bruxelles, str. 98.
- [16] Higgins, B., Savoie, D. J. (1988): *Regional Economic Development*, Unwin Hyman, Boston, str. 1.-12.
- [17] Mirić, O. (2009): *Regionalna politika Europske unije kao motor ekonomskog razvoja*, Europski pokret u Srbiji, Beograd, str. 19.-26.
- [18] Europska Komisija (2011): *Europa 2020: Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rasta*, Europska Komisija, pristup: 21.08.2012., dostupno na: http://www.mobilnost.hr/prilozi/05_1300804774_Europa_2020.pdf
- [19] Euroinfocentar (2012): *Više jedinstva i više različitosti: Najveće proširenje EU*, priručnik, pristup: 22.09.2012., dostupno na: <http://www.euinfocentar.ba/docs/prosirenje%20eu%20-%20vise%20o%20eu.pdf>
- [20] Spiekermann, K., Wegener, M. (2006): *The role of transport infrastructure for regional development in south-east Europe*, *South-East Europe Review*, 1/2006, str. 51.-61. pristup: 17.02.2012., dostupno na: <http://www.docstoc.com/docs/37187088/The-role-of-transport-infrastructure-for-regional-development-in>
- [21] Karlsson, C. and Johansson, B. (2008): *Knowledge, Creativity and Regional development*, CESIS- Electronic Working Paper Series No. 148, The Royal Institute of Technology, pristup: 12.06.2012., dostupno na: <http://scripts.abe.kth.se/cesis/documents/WP148.pdf>

Photo 058. Bear / Medvjed